

je třeba upravit i odměňování vesnických učitelů (jednak při rozšířeném rozvrhu, jednak v souvislosti se ztíženými podmínkami).

Zamyšlení nad projektem obecné školy

Alena Nelešovská

Současné období vývoje školství je naplněno celou řadou složitých změn, zásahů, reformních snah apod., které vyplývají ze sociální, ekonomické i etické podmíněnosti celkového vývoje společnosti a mají společného jmenovatele — transformace školství.

Zvláštní postavení v procesu transformace školství zaujímá 1. stupeň základní školy (dosavadní označení), který tvoří jednu z prioritních součástí školského systému. Pokud vyjdeme z poslání tohoto stupně vzdělání ať již v podobě školy národní, elementární či obecné, je třeba zdůraznit zejména aspekt adaptace dítěte na školu, který by měl respektovat mentální i fyzický vývoj dítěte mladšího školního věku i jistá specifika u jednotlivců. V tomto procesu adaptace zaujímají významnou funkci takové metody a postupy, které by dokázaly děti převést od hravosti k práci. Pro přirozenou adaptaci dítěte na školní prostředí je třeba vyzdvihnout i aspekt komunikační, projevující se v pedagogické interakci, který tento přechod může velmi usnadnit.

Z hlediska vzdělávacího by měl daný stupeň vzdělávání zabezpečit, aby všichni žáci získali ucelený obraz světa, a to na základě zejména smyslových zkušeností.

Navrhovaný rozsah a pojetí obecné školy, který předložilo MŠMT ČR k diskusi a ověřování pedagogickým pracovníkům a široké veřejnosti, vychází zejména ze specifických požadavků, které vyplývají z pedagogickopsychologických aspektů vzdělávání žáků mladšího školního věku, které v minulém období nebyly dostatečně respektovány, což mělo za následek přetěžování žáků, roztržitý poznatkový systém, záporný vztah ke škole, nedostatečný prostor pro osobitý rozvoj každého dítěte apod.

Obecná škola je chápána jako škola, kterou procházejí všechny děti kromě těch, které vyžadují zvláštní péči. Jejím obsahem má být přirozený pohled na skutečnost, nezatěžovaný vědeckými poznatky a odborným názvoslovím. Takové pojetí přímo vyžaduje interdisciplinární přístup, což se projevuje v tom, že by se mělo v maximální míře využívat mezipředmětových vztahů, ale i v takové organizaci vyučování a metodickém postupu, kdy se vytvářejí námětové celky, které spojují učivo více předmětů. I tyto postupy jsou již na školách ověřovány.

Zajímavý je také pohled na výchovnou a vzdělávací stránku vyučování. Vyučovací předměty jsou koncipovány tak, aby v nich byly zastoupeny čtyři základní přístupy, a to s různou mírou jejich uplatnění v daném předmětu. Jedná se o přístup poznatkový, rozmnožující informace, přístup výchovný, rozvíjející osobnost žáka, dovednostní, který vede žáka k tomu, aby získané poznatky uměl používat a přístup komunikativní, který předpokládá, že o všem, co se žák ve škole naučil, slyšel, prožil atd., dovede hovořit.

Zejména dovednostní a komunikativní přístup považují za velké obohacení dosavadní školské praxe. Vše souvisí se vším. Nově koncipovaná obecná škola, ve které by mělo dojít k výrazné redukci učiva, zaměřenosti na žáka, využití postupů a metod, které jsou přirozené dětskému chápání okolního světa, vytvoří dle mého názoru také dostatečný prostor pro dovednostní a komunikativní přístup ve vyučování na obecné škole, který má nesmírný význam pro praktický život člověka. Jestliže již na obecné škole k tomu vytvoříme základy, pak je to jistě zásah chvályhodný.

Přestože, jak jsem již uvedla, bude možné spojovat předměty, vytvářet interdisciplinární tematické celky, lze do jisté míry polemizovat s názory a stanovisky navrhovaného projektu, které se týkají převažujícího akcentu na výchovnou či vzdělávací stránku vyučovacích předmětů. V projektu obecné školy se uvádí, že z praktických důvodů nelze mluvit o převážně naukových předmětech jako je třeba matematika, vlastivěda a prvouka a o převážně výchovných předmětech jako je tělesná, výtvarná, hudební a dramatická výchova. Domnívám se, že tento pohled na jednotlivé vyučovací předměty je sice nový, ale nemůže unifikovat vyučovací předměty do stejné podoby z pohledu zastoupení a možností využití výchovných a vzdělávacích aspektů. Vždyť každý předmět má svůj cíl, svůj obsah, který je realizován zcela konkrétními metodami, metodickými postupy, organizačními formami i prostředky vyučování, což také vychází kromě jiného i z charakteru předmětů samotných. Některé jsou tudíž nutně a opodstatněně považovány za předměty naukové a jiné za předměty výchovné.

Učební plán obecné školy předkládaný MŠMT ČR tvoří předměty český jazyk a literatura, matematika, prvouka, vlastivěda, přírodopis, dramatická výchova, hudební výchova, výtvarná výchova, tělesná výchova a cizí jazyk. Pokud srovnáme skladbu předmětů se stávajícím učebním plánem, lze v něm nalézt určité změny, podle mého názoru nezanedbatelné.

Jako nové předměty jsou zavedeny dramatická výchova a cizí jazyk, zatímco předmět pracovní vyučování je z učebního plánu vypuštěn. Vezmeme-li v úvahu jeden ze základních přístupů k transformaci školství, vycházející zejména ze stanoviska učitelů základních škol, kteří jsou sdruženi v tzv. Asociaci pedagogů základních škol a sice, že je potřeba odvíjet transformaci

školství zdola, což je jistě požadavek oprávněný a nutný, pak nelze nevidět jistou názorovou nejednotnost, která se promítá i do skladby vyučovacích předmětů.

Asociace pedagogů základních škol v souvislosti s úvahami o standardech či minimu stanovených požadavků pro jednotlivé ročníky obecné školy vychází z vyučovacích předmětů český jazyk, matematika, prvouka, vlastivěda, přírodověda, hudební výchova, pracovní výchova, výtvarná výchova, tělesná výchova.

Rozdíly jsou evidentní. S pracovní výchovou je počítáno jako s povinným vyučovacím předmětem, zatímco dramatická výchova zde zastoupena vůbec není.

Projekt MŠMT ČR předpokládá, že pracovní výchova bude prostupovat do ostatních předmětů, zejména do výtvarné výchovy a přírodopisu. Domnívám se, že pracovní vyučování je předmět, který má svou historii, svou tradici, pro obecnou školu je velmi důležitý a nepostradatelný, měl by tudíž být součástí učebního plánu, a to v podobě samostatného předmětu.

Dramatická výchova a její začlenění do učebního plánu obecné školy je jistě ušlechtilá myšlenka, která zpřístupňuje vyučování dětem, umožňuje, aby škola byla pro děti zajímavější, přihlíží k mentalitě dětí tohoto věku atd. V učebním plánu by však neměla dle mého názoru figurovat jako samostatný a povinný předmět, ale měla by prostupovat do ostatních předmětů, případně by mohla být zařazena jako předmět nepovinný, rozšiřující, volitelný, a to podle podmínek škol, což koresponduje i s výňatky osnov pro dramatickou výchovu, které jsou součástí projektu obecné školy MŠMT ČR. Jinak je však třeba pohlížet na uplatnění dramatické výchovy v přípravě učitelů pro obecnou školu. Tam má své opodstatnění i jako samostatný výukový předmět, zařazený do učebního plánu v různých podobách a variantách (povinná forma, doporučená, volitelná).

Specifické postavení má v učebním plánu cizí jazyk. Projekt doporučuje zařazení cizího jazyka v povinné formě nejlépe ve 4. a 5. ročníku. V ročnících nižších je možné zařadit cizí jazyk jako nepovinný předmět. V souvislosti se zařazením cizího jazyka na obecnou školu považuji za potřebné upozornit na nedostatek kvalifikovaných učitelů pro tuto věkovou hranici a také na obtížnost při zpracování učebních osnov a standardů pro výuku cizího jazyka, neboť jsou ověřovány různé metodiky, vycházející zejména ze zahraničí a zatím nemáme k dispozici finální výsledky tohoto ověřování. Proto pro nejbližší období bude nutné, aby si učitel volil způsoby výuky sám.

Upozornila jsem na některé z problémů, týkajících se učebního plánu a obsahu výuky na obecné škole, které jistě budou dále diskutovány a upřesňovány. Za prioritní také považuji stanovení určitého národního a závazného

kurikula, z kterého bude zřejmé, které základní předměty se mají vyučovat. Totéž se týká i závaznosti časového postupu v jednotlivých etapách obecné školy. Nejde o jednotnost a uniformitu, ale zejména o praktické dopady v konkrétní praxi, které by tento jistě humánní přístup k obecné škole, projevující se zejména značnou volností ne všech oblastech, mohly odvést k jinému záměru a jinému výsledku těchto navrhovaných demokratických a humánních tendencí, což by se mohlo negativně odrazit zejména na žácích samotných, na úrovni jejich vzdělanosti atd.

Za závazné, jak uvádí projekt, je třeba považovat i směřování k určitému cíli. Ten je však vymezen natolik obecně, že ani učitele ani žáky nezavazuje k určitým postupům a úkolům. Tyto myšlenky provázejí celý projekt obecné školy spolu s pochybnostmi a obavami nad tím, že předložený materiál a osnovy, k jejímž ověřování se přihlásilo velké množství škol, budou jediným legislativně uzákoněným materiálem. Jestliže však spatřujeme v předloženém návrhu určitá sporná a polemická místa, je třeba na ně upozornit, což se děje, a dopracovat navrhovaný projekt do takové podoby, která by byla přijatelná pro většinu škol, i když chceme a musíme počítat i s jinými alternativními návrhy.

Diskutovány jsou také v souvislosti s novým pojetím obecné školy tzv. standardy a osnovy učiva. Převažují stanoviska, aby místo detailně stanoveného obsahu učiva v osnovách s přihlédnutím k tematickému rozvržení učiva, jeho návaznosti i časové dotaci byly vymezeny standardy učiva v podobě klíčových cílů, ke kterým je třeba vést žáky. Takto vymezený obsah a rozsah učiva umožní existenci, dle stanoviska pracovní skupiny pověřené zpracováním vzdělávacích standardů, více variant osnov, různých metodik vyučování a typů učebnic. Osobně se však domnívám, že na většině škol bude převažovat jedna varianta, a to ta, která vychází z návrhu MŠMT ČR. Osnovy jednotlivých vyučovacích předmětů byly předloženy široké pedagogické a veřejné diskusi a od září tohoto roku by měly být na školách ověřovány.

Obecná škola prochází závažnými změnami, což je i v mezinárodním měřítku přirozený a nutný jev. Představa nové obecné školy byla zpracována na základě analýzy současného stavu, přičemž vycházela i z jejího historického vývoje a tradice české školy. Inspirativní byl také vývoj i současný stav zahraničního školství a pohledu na tento nezastupitelný článek výchovně vzdělávací soustavy. Přejme si jen, aby všechny ušlechtilé myšlenky vztahující se k pojetí obecné školy a k osobnosti dítěte byly v plném znění a rozsahu, tak jak jsou předkládány, uplatněny na školské praxi obecné školy.

Již z historie, a i současné období to potvrzuje, je evidentní, že tvůrcem

každé školské reformy je a bude učitel počáteční školy. Proto mu dejme maximální prostor pro vyjádření jeho zkušeností, stanovisek, návrhů apod. Bez převažujícího vkladu učitelů 1. stupně základní školy do nového pojetí obecné školy by nemohl žádný, byť sebelepší návrh, v praxi obstát.

Literatura:

- Amerling, K. S.: Návrh pro národní školy. Posel z Budče 1, 1848
- Komenský, J. A.: Didaktika velká. In: Vybrané spisy J.A.Komenského. Praha, SNP 1958
- Nedvědová, J. — Byčkovský, P.: Beseda u kulatého stolu k otázkám školské reformy. Pedagogika, XLI, 1992, č. 1, s. 19–29.
- Piňha, P. — Helus, Z.: Návrh pojetí obecné školy. MŠMT ČR, 1993.
- Štverák, D.: Stručné dějiny pedagogiky. SPN, Praha 1983.
- Uher, J.: Postavení české pedagogiky v nových proudech pedagogických. In: Národní škola ČSR, Brno, 1930, s. 20–25.
- Váňová, R.: Několik pohledů do historie české počáteční školy. Pedagogická orientace, 1992, č. 2, s. 41–45.

Rozvoj talentovaných studentů

Zdeněk Kluiber

1. Úvod

V současné době lze na středních školách (u nás i v zahraničí) pozorovat jistý pokles zájmu studentů o fyziku, o přírodovědecké a technické obory vůbec. Přesto však zejména na specializovaných gymnáziích lze nalézt řadu studentů, kteří díky svému vyhraněnému zájmu o (matematiku a) fyziku dosahují velmi dobrých studijních a pracovních výsledků, které potvrzují i úspěchy v mezinárodních soutěžích. Tito studenti jsou zpravidla rozhodnutí stát se vědeckými (nebo odbornými) pracovníky ve fyzice. Důležitým předpokladem pro to je, aby již ve svém středoškolském studiu získali možnost nejen si osvojit vědecké poznatky fyziky (na příslušné úrovni odpovídající střední škole), ale aby měli především možnost projevit aktivní tvůrčí činnost simulující práci vědce.

V naší republice jsou a budou (ve stále větší míře) vychovávaní odborníci ve fyzice, kteří jistě svou další celoživotní činností vytvoří základ a předpoklady k rozvoji nejen teoretických partií fyziky, experimentální fyziky, ale i vysoce účelných a progresivních technických situací.